

на обсъждането на пиесата на Димитър Димов "Кой е виновният?", състояло се на 22.XII.1960 г. в присъствието на др.др.: Филип Филипов, Димитър Димов, Веселина Ганева, проф. Любомир Тенев, проф. Пенчо Пенев, Пенка Дамянова, Андрей Гуляшки, Александър Хаджихристов, Севелина Гъорова.

ФИЛИП ФИЛИПОВ - Ние в театъра имаме голямо желание да изградим голяма част от нашите спектакли от българската драматургия и да подпомогнем по такъв начин нашите зрители да заживеят с проблемите, които са вълнували нашия народ в миналото и които го вълнуват сега. Такава пиеса, която третира нравствено-етични проблеми на новия човек е и пиесата на другаря Димитър Димов. Когато я харесавме, защото видяхме, че тя е добра основа за изграждане на хубав спектакъл. Другарят Димов дойде с другарката Ганева, това беше наше желание, която да изгради неговата пиеса. През периода на нашите творчески разговори около пиесата тя би-де осъществена в Димитровския театър. Авторът имае разговори с мен, с литературното бюро, като на тия разговори присъства и другарката Ганева. Дадохме препоръки на автора и той се залови да я поправи. Другарят Димов беше обезпокоен в един период, когато наши театрални критици, вероятно от желание да помогнат на другаря Димов, бяха почнали да критикуват пиесата и той дори по едно време се отказва от намерението пиесата му да види сцената. Казаха дори, че пиесата е вредно произведение. Когато не споделяме тия съображения на нашите театрални критици. Стигнахме до един последен разговор между мен, другарката Гъорова - член на нашето Литературно бюро и другарката Ганева. Двете изработиха тезиси, по които днес искаме да проведем разговори. Поканихме професорите Пенчо Пенев, Любомир Тенев да ни бъдат консултанти.

На днешното заседание поканихме и другарката Пенка Дамянова, която каза, че е чела пиесата и разговаряла с автора. Така стана, че влязох във връзка с др. Караславов, там беше и Гуляшки, когото също поканих и той дойде. Моля другарите да си кажат мнението, авторът да помисли какво би приел, какво кореспондира с неговите намерения, неговия замисъл, за да поправи пиесата, да имаме вече сценичен вариант, по който да можем да я изградим на нашата сцена. Що се отнася до нашето намерение аз дебело подчертавам, че ние сме приели пиесата в Художествен съвет, а всичко друго идва да изясни художествените и идейни позиции на творбата. Преди да дам думата на Ганева и Гьорова искам да отбележа, че аз, като ръководител на театъра, заедно с партийното бюро и членовете на литературното бюро и художествения съвет сме взели категорично решение да не пускаме в работа пиесите, преди да имаме техния окончателно изработен сценичен вариант. Така че всичко, което искате да кажете, кажете го сега, а след като се почне работа по пиесата с актьорите да не се правят никакви основни преработки, освен да се промени някоя дума. Това беше детски период в нашата драматургия и аз моля и авторът, и режисьорът да не се позовават на такова нещо. Аз видях до каква задънена улица са стигнали в Младежкия театър с новата пиеса.

Ето с тези думи аз откривам съвещанието, като моля да ме извините, че имам репетиция и през цялото време няма да мога да присъствувам. В мое отсъствие моля да председателства съвещанието председателят на нашето литературно бюро другарят Александър Хаджихристов.

ВЕСЕЛИНА ГАНЕВА - На мен пиесата много ми хареса и от тук почна нашата взаимна работа с другаря Димов, която ще продължи, като разбира се, се направят известни поправки, за които аз настоявам да станат. Дълбоко съм убедена, че трябва да станат,

защото ще подпомогнат пиесата да бъде показана в още по-съвършен вид. Аз смятам, че автор като Димитър Димов може да направи това, има всички качества, възможности да нанесе тия поправки. Искан ми се другарят Димов да ме разбере, че всички поправки, които искам да направи не ги искам от желание /може би защото това е най-модното в театралните среди/ да се оградим от някакви неприятности, а напротив - моето желание е пиесата да стане още по-остра, по-парлива. С някои неща в пиесата в този им вид аз не съм съгласна и разрешете ми да изложа тия бележки, които съм написала заедно с другарката Гьорова. По тия забележки ние сме говорили с другаря Димов и аз съм останала с впечатлението, че той е съгласен с тях. /Другарката Ганева прочита бележките, предложени към протокола./ Тези бележки изготвихме заедно с другарката Гьорова на срещата с нея, която се състоя на 13. XII. т. г.

ДИМИТЪР ДИМОВ - Аз действително част от тия бележки съм чувал, но има между тях и нови, които чувам за първи път. В нашите разговори между другото другарката Ганева ми е казвала, че трябва да се детайлират душевните състояния на героите, за да изпълнят по-ярко техните образи, за да се мотивират техните действия, с което съм напълно съгласен. Аз поработих над пиесата, на вуроятно недостатъчно, съзнавам, че са нужни промени, които ще обогатят образите. Някои от забележките ми се струват неоснователни в този смисъл, че те са дадени в подтукста, аз не съм ги казал направо. Но друга част от бележките са основателни. Трябва да се поправи образа на Мария действително, като в първо действие трябва да е по-любезна към мъжа си, за да изпълне поясно образът и. Сега, като прочита тия бележки, като размисля върху тях, вероятно ще ми се сторят по-ясни, ще ми се сторят като по-належащи тези неща. Сега още не мога да кажа кое е възможно и кое невъзможно да се поправя. Но аз ще се помъча да поправа голяма част от тия неща, които чух. Сега специално за писмото. То е слаб пункт, но това е завръзката. Но ще се помъча

другите неща да променя. Не се касае до основна промяна на драматургическата линия, не се касае до основни промени в образите.

ВЕСЕЛИНА ГАНЕВА - На мен ми се струва, че напротив никакви основни промени не, но ето напр. Ана трябва да бъде изградена по съвсем друг начин, ако приемете тия наши бележки, Глафира също.

ДИМИТЪР ДИМОВ - По отношение на Глафира вие искате нейната линия да се задълбочи, но в тази насока, която е дадена в пиесата.

ВЕСЕЛИНА ГАНЕВА - Напротив, струва ми се, че ако Глафира е такава, каквато е сега, тя самата се развенчава в трето действие. Това е един човек с много малко качества, които, въпреки, че тя е жертва на Петрински, на стария свят, карат Теодоси да се влюби в нея. А ние така грозно я очерняме накрая, че за Теодоси не е никак сложно да се откаже от такава жена, която е едно нищо. Защо се е влюбил той в нея? Само защото има красива глава, красиво тяло? Защо и Велизар е влюбен в тази жена?

ДИМИТЪР ДИМОВ - Защо? Аз не я считам съвсем отрицателен образ.

АЛЕКСАНДЪР ХАДЖИХРИСТОВ - Така трябва да са дадени положителните качества, че те да я заобикнат, а да бъде намразен стария свят, който е станал причина за всичко.

ДИМИТЪР ДИМОВ - Но, ако я направя много положителна, има опасност да изчезне сатирата по отношение на старото.

ВЕСЕЛИНА ГАНЕВА - След това образът на Ана и изобщо става дума за, съвсем грубо казано, балансировка на образите. Сега в пиесата със своето разбиране на живота се налага Петрински, а на него трябва да се противопостави друго едно разбиране. Също така аргументирано, със същата сила на внушение трябва да прозвучи и другото разбиране на живота, което носят Теодоси и Ана. Сега Ана ми се струва доста дидактична, активно не се бори.

ПРОФ. ЛОВОМИР ТЕНЕВ – Аз смятам, че тук прочетените поправки в по-голямата си част са приемливи напълно. Те ще обогатят художествения еквивалент на пиесата. Аз съм съгласен с тоя и пункт, че Петрински трябва да се развенчае. Всичко сега се вижда като резултат, до който зрителят сам трябва да достигне. А трябва да се проследи в действие как един стар свят, как едни стари принципи, на които той се опира, са осъдени на крах. Защото самото съзнание на хората е друго. Може би трябва да се продължи в действие или ситуация, а това не е, според мене, толкова трудно да се направи.

Една от основните слабости на пиесата аз виждам в образа на Велизар. Той е наивен, увлечен в Глафира и нищо не подозира. Така той попада в смешно положение, като непрекъснато говори за жена си, за нейните прекрасни качества. Изобщо във второто действие е разкрито мнимото тържество на Петрински, а Велизар е прекалено много, бих казала, принижен, смечкан именно заради своя поглед към света, заради цялата тази тема за вярата в човека.

Като че ли, грубо казано, не пасва тази философия точно за конкретния случай, по отношение на Глафира, защото тук темата за вярата в жената, в човека, наивно звучи.

ПРОФ. ПЕНЧО ПЕНЕВ – Защо? Ситуациите са такива.

ПРОФ. ЛОВОМИР ТЕНЕВ – Това е същността на нашия социалистически хуманизъм. Друг е въпросът, че ние още не сме узрели, но мен ми се струва, че по такъв начин Димон унижава и иронизира една идея, чието тържество би трябвало поне накрая да видим, а не се вижда в пиесата. И по самите ситуации ми се струва, че Велизар е поставен в малко момчешко положение. По-значително е всичко в него. Според мене той е най-преднамерен образ, аз така го чувствам и в първото, и във второто ^{му} появяване. Аз не смятам толкова, че бедата е в ситуацията. Сатиричният елемент може да си остане тук, но не искам да се прави толкова голямо

обобщение на една основна идея, чийто възлътител се явява Велизар по повод на един семеен случай. Тази теза може да си остане, но по отношение на съпругата, както я има и в Плавт, и в Молиер за тези двама съпрузи, от които единият дава пълна свобода на жена си, а другият я потиска. Но тук се получава едно ненужно сатирично отношение към една основна тема на нашия живот. На жизнената тема на Велизар не възразявам, но на философията възразявам, по-конкретно, по-практично отношение трябва да се получи. Да не се получи така, че Петрински със своя скептицизъм тържествува върху една обща идея. Тука има една ирония според мен срещу един основен възглед. На човек е нужно не само да оказаш доверие, но и да направляваш неговото съзряване.

За образа на Ана и по-рано съм подчертавал, че трябва да бъде по-действен, да не е резоньорски образ, макар че виждам противоречие - от една страна искате действие, а от друга - да се засели морализаторската страна. Може би тук трябва да има някакво събитие, иначе ще остане същото. Авторът трябва да помисли върху това, за да стане образът на Ана по-плътен, не абстрактен.

За образа на Мария. Трябва да личи нейната любов към този човек и то не декларативно, а в поведение, в реплики. Аз смятам, че в нея има едно лирическо начало, във финала на първо действие. Тя изпитва истинска мъка. А тя ъфвиква там само "Теодоси!" което не знам дали е достатъчно. По атмосфера авторът носи същото нещо, но тази тоилота, тази лирика на Мария трябва да намери израз и в нейното отношение на обич към мъжа си.

Основна слабост е липсата на мотивировка при прераждането на Теодоси и аз най-вече тук настоявам за някакво събитие. Друг е въпросът за писмото, дали е оправдано или не. Такова събитие е нужно, което ще даде и обратния рефлекс на взаимоотношенията - връщането може би на Ана при Теодоси и на Теодоси при Ана,

което е загатнато. Те няма може би да се разведат, връзката е много силна, но всичко това е декларирано в пиесата.

ПРОФ. ПЕНЬО ПЕНЕВ – Ана не бива да се върне при Теодоси, това ще е неговото наказание.

ПРОФ. ЛЮБОМИР ТЕНЕВ – Той достатъчно е изживял вече наказанието си. Но мен всъщност ме интересува повече основния въпрос, този, който носи морала на пиесата. Наказанието е тогава, когато ние разберем, че той обича Ана и страда от това. Затова за неговото проглеждане му трябва събитие, иначе остава образ на тезисност, щом няма събитие, нещо станало, някаква оценка на един факт, за да го оправдае. По логиката на самите неща би могло нещо да стресне Велизар и да изиграе ролята на шок. А най-голямото морално наказание трябва да претърпи Петрински.

За Глафира – струва ми се, че ако се трягне по тази линия на облагородяването на Глафира, то този диалог между Петрински и Глафира носи много драстичен елемент, много грубо изразена взаимна наивност. Може би трябва да се трягне по линията на върешно благородство на Глафира, без да го оправдава. Иначе образът и се принизява, макар диалозите да са блестящи според мен с парадоксите. Това го подхвърлям като мисъл, не като мое особено убеждение, но нека авторът да си помисли върху това.

Второ действие. Аз казах, че в първо действие на Мария трябва да се намери по-лирична тема, да се види какво истинско чувство изпитва към Петрински. Второ действие – Това е временното тържество на Петрински, създава се илюзия, че той е прав. Затова третото действие трябва по сила да не отстъпва на второ действие в тези еквиваленти. Но има известна изкуственост, може би поради немотивираност на събирането на тия хора на едно място.

П. Пенев – Спиридон е съобщил на всички и те без да искат се събират.

А. Гуляшки – Сценична условност.

Д.ДИМОВ - Относно преднамереното събиране в трето действие, доколкото имам жизнен опит, винаги се събират да разговарят за развод, обикновено адвокатите ги събират.

Л.ТЕНЕВ - Според мене има психологическо неправдоподобие. Тук има два вида герои - едни, които знаят тайната и други, които не я знаят. Тези, които знаят, са някак колебливи, в известна отбрана, неловкост, а другите осъществяват иронията в пиесата и изведнаж се получава такова нещо: узнаването става в средата на пиесата /не както в класическите пиеси накрая/ и изведнаж след узнаването на тайната пиесата тръгва не в тоя план подтекстуално, а просто по един тезисен план. Всеки си изнася една позиция...
Виж там, помисли!

Мен ми липсва знаеш ли какво: това, което е свързало тия хора предварително в една такава дружба. Затова някак ми се вижда невероятно отношението между Велизар и Петрински. За да стане всичко така, тук трябва страшно много да се държи за една дружба в миналото, трябва да има една подкладка морална и емоционална у тези хора, които са представени като близки приятели, а го няма в тяхното поведение. И после смяташ ли, че Петрински е еднакво близък с двамата?

Д.ДИМОВ - С Теодоси е по-близък. Аз нямам чувството, че има предпочитание. Той държи повече за него, защото, за да се спаси неговото семейство, той е наклонен да мълчи, което е в удрейб на Велизар.

С.ГЪОРОВА - А аз добивам впечатлението, че той по-скоро се наслаждава на незнанието им, отколкото да мълчи по желание да помогне.

Л. ТЕНЕВ - И тук се получава това, за което казах, че във втората част на пиесата се получава тезисност, изведнаж почват излияния, обяснения. Би могло и тук нещо да стане, да се подскаже,

че ги свързва сърдечна близост, защото им се струва, че са доста чужди един към друг и по чисто декларативен път почва едно изясняване. Всъщност има една друга тема - именно темата за рушението и съхраняването на дружбата на онези комунисти, които са намерили общ език. Това е тема предпоставена в пиесата, но изразена само външно в декларации.

В заключение ще повторя, че аз приемам тези основни моменти и бих желал да има в трето действие едно събитие, така върху плътна жизнена рамка ще се развиват героите, да се изясни темата на дружбата между тях. Аз съм за облагородяване образа на Глафира, в Мария да се внесе тази лирическа тема, защото по автор тя обича този човек. Нейната драма не е малка, но тя преживява голямо разочарование. В нея има нещо ограничено, бих казал еснафско и тя преживява един крах. Другарката Ганева, каза че у Глафира няма достатъчно качества, а аз мисля, че в нея авторът е очертал ум, казале, че Глафира е умна жена. Освен това трябва да се изтъкнат и други качества. После, когато осъжда стария свят, чиято жертва е тя, трябва да се получи някакъв израз на протест, на съпоставяне с нашата действителност, че тези неща не биха могли да се случат сега, както тогава. Защото всъщност тя играе на тази струна - на остатъците от миналото и тук трябва да намериш нюанси на всичко положително, което се изгражда в нашия живот. Така ще се получи тази утвърдителна линия, която се получава от всички останали герои и тяхното развитие. Трябва да се даде, разбира се, този контраст между миналото и днес. А Мария няма такъв интелект, като Глафира, тя не блесне с ума си, но тя пък има сърце, чистота, кротост.

АЛЕКСАНДЪР ХАДЖИХРИСТОВ - За мен е радостно, че проф. Тенев подкрепя почти изцяло мислите на литературното бюро за пиесата на др. Димов и подкрепя мнението на Художествения съвет. Новото е за дружбата, което тогава не беше казал. И се радвам, че от

друга страна др. Димов го изслуша със спокойствие и разбиране.

ПРОФ. ПЕНЧО ПЕНЕВ - Аз трябва да изразя удоволствието си от това решение на ръководството на Народния театър да взема само завършени пиеси. Това е съвършено правилно особено за Народния театър да се насочва към най-хубавите пиеси, защото всъщност това е в традицията на театъра и да утвърждава най-хубавите български пиеси, а не да се мъчи с не хубавите пиеси.

Аз мисля, че една от тези много хубави български пиеси е и пиесата на Димитър Димов и правилно е отношението на театъра, че я е взел в репертоара си, но че също така изисква да се по-работи върху нея и се доведе до завършен сценичен вариант, преди да се започне работа с актьорите. И всички съвещания от подобен род смятам, че са полезни за автора, разбира се тези препоръки, които ще направим, могат да се нанесат, ако тези наши мисли станат същност на автора, ако се убеди, че е така, а ако не се убеди, той ще остане на своето схващане, което може да е правилно и да не е правилно.

Л. ТЕНЕВ - Той може да се убеди, но това все още не е достатъчно, трябва и да съумее да го направи, да го претвори, защото "художникът е по-голям от творението", както казва Толстой.

П. ПЕНЕВ - Тук трябва да се говори основно за двата образа на Ана и Теодоси. Аз съм съгласен с това схващане, че Ана трябва да стане по-живнена, по-непосредствена и същевременно смятам, че това, което е направил др. Димов в нея е достатъчно силно с нейното решение да не приема връщането на Теодоси. И това за мен е основно. Въпросът се касае доколко е правдива промяната, която настъпва у Теодоси. Ето тук трябва, както каза др. Тенев, или да се намери събитие или друг мотив, но да се разбере, че това е било временно увлечение към Глафира, временно настроение, дразнене на чувствата и когато го осъзнава, тогава чувства това очищение. Когато е готов да се върне при Ана да се разбере, че

назрява любовта към нея за онова, което е било преди. Трябва да се намерят по-силни основания, които да го докарат до осъзнаването. За мен това съответствие между решението на Ана и на Мария подкрепя една основна мисъл, че в социалистическото семейство не може да мине безнаказано това явление на изневярата. Петрински, който е носител на буржоазен морал, накрая изстрадва тази страшна трагедия в своя живот и ако тя не го напусне, ще се получи страшно нещо.

Такава забележка имам по отношение на цялата пиеса: за мен и Велизар, и Глафира са ясни образи. Аз не мога да приема такава позиция, каквато тук се препоръчва за Велизар, защото ако го направите толкова критичен, няма да се получи това, което сега се получава, а именно, че това е човек, който се бори за новото отношение към хората и това отношение честно и искрено го проявява към Глафира, той я обича. Страхът идва от това обстоятелство, че именно Велизар не знае за изневярата на Глафира и ще се получи ирония, но без това не може да мине.

Д. ДИМОВ - Всеки човек ще изпадне неминуемо в такова положение - това е трагедията на честния човек.

ПРОФ. ПЕНЕВ - В много отношения Велизар е изграден спематично, но не може да се построи иначе, това е поет, който мисли в съвсем друг аспект ~~на~~ върху живота. Той е силен именно с тази своя дълбока и безусловна вяра в човека. Иначе не би бил поет, не би бил измамен поради това доверие към тази жена, която той мисли, че е станала нов човек.

ПРОФ. ТЕНЕВ - Доверието към жената-съпруга е едно, а към човека - друго.

ПРОФ. ПЕНЕВ - В социалистическото общество не може да се прави разлика между човека и жената, доверието към жената е доверие към човека. Утвърждаването на жената като равностоеен член на нашето общество не трябва да е само фраза.

ПРОФ. ТЕНЕВ - Той нека има пълно доверие към жена си, обаче да не прави философски изводи от това, да не бие по една наша социалистическа идея.

ПРОФ. ПЕНЕВ - Тя е бита, но само за един момент.

СЕВЕЛИНА ГЪОРОВА - Тук има трагическа вина у самия Велизар, че не е оценил дали човекът, комуто гласува такава доверие, е дорасъл до това доверие.

АЛ. ХАДЖИХРИСТОВ - Какъв поет е, щом не вижда уярването на едно същество.

ПРОФ. ПЕНЕВ - У него ако изчезне доверието, и любовта ще се загуби, а чувството му към нея сега не му дава възможност да достигне до там, че да види или допусне крайните предели на нейното поведение. Иначе ще се получи много опасно положение. Той затова реагира след това така остро: "Ти си била такава!..."

ДИМИТЪР ДИМОВ - За тази да я наречем липса на бдителност той е наказан с това, че жена му му изневерява.

СЕВЕЛИНА ГЪОРОВА - Но се получава, че е наказан за убежденията си.

ДИМИТЪР ДИМОВ - Защото накрая е готов да се върне към нея. Човечността му не е накърнена.

СЕВ. ГЪОРОВА - Трябва да се подсили вината на Велизар.

Проф. П. ПЕНЕВ - Що се отнася до страха, че Петрински надделява над всички други, според мен не е толкова опасен, ако Димов е съгласен с Ана и Теодоси, тогава ще се получи уравновесяване. Особено за Ана, защото Теодоси е по-скоро потърпевш образ, докато Ана има много по-дълбок морал и ако тя се съгласява да признае, че той има право на любов, това го прави не за да спаси себе си, за да прояви великодушие /трябва този израз да се махне у Ана/. Ана с много голямо страдание приема у него стремежа към нови изживявания и когато той съзнава, че е направил съдбоносна грешка, тя казва, че е добре това, но не мога да

те приема. Смятам, че желанието Мария в самото начало да се покаже мека и нежна не е правилно, защото те вече са стигнали до страшно положение в своя живот. Тя вижда, че той я е превърнал на послушно кученце и цялото и същество започва да се бунтува и затова съчувства на Глафира и и се възхищава, че е по-смела от другите. Тя се е надявала, че той ще стане нов човек и после с мъка го напуска, защото го е обичала. Както е напарвено от автора се получава градация. Може да се иска у Мария още повече острота. Финалът на Мария е много силен – тя се изявява като нов човек, който се освобождава, напуска един мъж със стар морал.

ДИМ.ДИМОВ – У нея има възходящо развитие, което стига възходящата си точка накрая.

ПРОФЪ П.ПЕНЕВ – Всички бележки трябва да се центрират по отношение на Ана и на Теодоси и тогава ще се получи противопоставянето на линията на Петрински. Иначе всички подробности, които препоръчва тук Литературното бюро, ако се нанесат, мисля, че нещата твърде много ще се изяснят, а това не е нужно.

За мен съществено е сега този въпрос: Ана и Теодоси, а това смятам, че може да се направи. Аз Глафира я приемам такава, каквато е дадена от автора и смятам, че е също много силен образ. Тя изобличава не само себе си, но и Петрински. И това идва вече от съзнанието, че такива хора като Петрински в този нов свят не съществуват. Аз във връзка с Димитровското представление съм написал статия, загатнал съм и за противопоставянето на Ана и Теодоси срещу Петрински.

СЕВ.ГЪОРОВА – Така както Мария се държи още в първо действие, както рязко му възражава, ясно става на зрителя, че ще го напусне. Държи се така, както трябва да се държи в последно действие. А в първо действие може би Ана трябва да и казва да бъде по-внимателна, да и посочи нещо ценно в този човек, за което да се бори за него.

ДИМ. ДИМОВ - Ако Мария в първия момент го обичаше толкова силно, тогава мъчно би се мотивирало посредничеството и между Теодоси и Глафира. Именно тя съчувства на любовта им.

СЕВ. ГЪОРОВА - Два-три момента да проличат.

ВЕС. ГАНЕВА - Може би съвсем напречно спорим за образа на Мария. И да го поправите, и да не го поправите, може би същевена промяна няма да има. Това може да го направи и актрисата. Ние сме направили тази забележка за Мария с цел да обогатим образа, да се получи по-голяма амплитуда при градацията.

ДИМ. ДИМОВ - Аз ще се помъча ако може с няколко реплики да дам да се разбере не направо, а в подтекста, че тя остава свързана с него. А накрая тя казва: "Аз не мога да приема това положение, защото те обичам".

По отношение на Глафира и Теодоси приемам бележките, но се боя за другите - да не бъдат като баласт и това изясняване на логическите връзки да не бъде излишно, защото те биха могли чрез анализ да се намерят от самите зрители. Не мога да обяснявам защо отива за лимона и пр. Ще се притъпи хуморът.

АНДРЕЙ ГУЛЯШКИ - Аз приемам пиесата на Димитър Димов такава, каквато е. Разбира се има голяма доза истина в това, което се каза на днешното съвещание. Ясно е, че двата полюса в пиесата са Петрински и Ана. Мисля, че идеята не бива да е решавана от всички образи, Може да има известен персонаж неутрален. Такъв е Велизар. Защо той трябва да решава със своето участие основната идея. Да погледнем повече практически на нещата в нашия живот. Ние познаваме нашите поети. Има много малко мислещо начало в тяхната поезия, малко философско начало има. И аз съм съгласен с това, което каза Любчо Тенев, че трябва да бъдат туширани онези философски обобщения в изказванията на Велизар и че това трябва да е само по себе си образ, решаващ етични проблеми. Той е емоционална фигура и благодарение на

това се е влюбил в Глафира, която му imponира с красотата си, силата на характера, ума. Може да има известна постепенност в опознаването и последната и изневяра да бъде като удар върху емоционалното му отношение към Графира. И той охлажда. Така се случва обикновено при такива емоционални натури като неговата, изстиват бързо. Така ще стане по-верен образът, няма да е обременен с нищо, което влияе като ироничен антипод на идеята.

По отношение на Глафира мисля, че ще бъде от полза ако се дадат качества и черти, за да разбере публиката, че е ценен човек, но подядена от миналото и това ехо ние го чуваме в нейния живот. Нека на Глафира да дадем някаква обществена заетост и така ще стане по-симпатичен образът. И тогава амплитудата в характеристиката и ще бъде много по-голяма. Нещо, което е извън любовта и страстта, да кажем художничка, но с по-конкретна заетост, да взима някакво живо участие в живота на художниците и в нашия интелектуален живот. Малко обществената страна да я виждаме повече. Тук може да загатнеш за художници, спорове, конкурси. Облагородява се образът и това го прави по-близък до нашите зрители.

/Влиза другарят филипов/

ПРОФ. П. ПЕНЕВ - Там има една реплика на Глафира, от която не е ясно, но може да се породи съмнение у зрителя, че ето Глафира е свързана с Велизар, а в същото време и с Теодоси, а ходи по разни вили и дали там не се среща с още ѝ любовници - и ето я пак старата, предишната Глафира. А тя е вече друга, защото мен ми се струва, че тя вижда човека Теодоси с по-голямата душевност и тук не става вече дума за мъжа само, а за неговия интелект.

ДИМ. ДИМОВ - Воя се като я включим много активно в обществения живот, да не бъде упрекнат автора по-силно - защото не забравяйте, че тя е жертва на Петрински.

АНДРЕЙ ГУЛЯШКИ – Не мисля такова нещо. Според мен ако и тя говори освен за любовта и страстта и за други неща, това ще я доближи до образа на Велитар и затова искам да се подсили обществената страна, тя да има отношение към нещата, да бъде мислеща натура. Велитар я пленява с емоционалността си, но увлечението по него е по-нетрайно, докато Теодоси е вече фигура, отговаряща на линията на нейния характер и тя се увлича в тоя образ.

ДИМ. ДИМОВ – Това е много хубаво направление, но бедата е там, че някакси тогава и Теодоси отново почва да заема някакво място в обществения живот, издигнат значи в обществената иерархия.

АНДРЕЙ ГУЛЯШКИ – Не зная, но чувствам нужда от мотивировка за любовта между Теодоси и Глафира. Не говори тук само голата страст, а като има и интелектуална близост между двамата, става по-красиво.

Веселина Ганева – Какво мислите за образите на Теодоси и Ана?

АНДРЕЙ ГУЛЯШКИ – На Ана да и се даде повече действие, а моралното изкупление на Теодоси е в това, че остава сам.

ВЕСЕЛИНА ГАНЕВА – Трябва да чувстваме как Ана оценява постъпките на хората, а сега тя е много прикачен образ, който проповядва християнска примиреност.

АНДРЕЙ ГУЛЯШКИ – Това трябва да се очисти, това не е образът на новия човек.

ВЕСЕЛИНА ГАНЕВА – Образите на Ана и на Теодоси трябва да израснат до това ниво, че да противодействат на Петрински, да са натежавачи образи, чиято истина е по-силна. По своята морална сила и своите доводи да са над Петрински. Няма какво друго да се оправя.

АНДРЕЙ ГУЛЯШКИ – Ако трябва да е борец се човек, който разбира какво значи жертвата, а тази християнска страна на

образа може да се очисти.

Не съм съгласен, че Мария от самото начало трябва да покаже повече обич към Петрински, защото в началото действително влечението и към него е било стопроцентово, но после тя е видяла какъв егоист е той, сатрап, гастроном и това я е отблъснало, влечението и е вече 80-70%. Тя се бори срещу това, но нещо вече се е счуило и след това счупване започва първата картина.

ВЕСЕЛ. ГАНЕВА - Но са останали парчета от старата любов и тези парчета трябва да се видят.

АНДРЕЙ ГУЛЯШКИ - Да мисля, че така е правилно поставен образът. А за отношението на Глафира към Петрински мисля, че ако се омекоти, ще се развонни нейният образ. Това е Глафира, инак ще се размъти нейната физиономия, ще се загуби нейната сценична яркост. Петрински трябва да остане накрая сам, над неговото мировъзрение надделява животът.

Тук което кава Любчо Тенев е правилно: трябва да се разбере каква е основата на тази дружба, която ги свързва, дали професионално сходство на интересите им, миналото ли.

ПРОФ. ПЕНЧО ПЕНЕВ - Казано е.

ДИМИТЪР ДИМОВ - Тяхната дружба съществува като даденост - семействата им са близки. Но един друг въпрос: според едни мнения Петрински е справедливо наказан, като Мария го изоставя, той е самотен, в безизходица, разнебитена е и неговата нравствена философия. А има мнения, според които върху Петрински не бива да се нанася такъв свиреп удар, че това е все пак един хирург, обществен човек, който не бива така да бъде свършен без остатък, а да му се остави някаква вратичка за бъдещето.

СЕВЕЛИНА ГЪРОВА - Как да не бива да бъде наказан силен? Та той унижаваше нашите норми.

АНДРЕЙ ГУЛЯШКИ - Той в бъдещето ще иска да се поправи.

БЕСЕЛИНА ГАНЕВА - Зрителят иска морално удовлетворение срещу този цинизъм на Петрински.

АЛЕКСАНДЪР ХАДЖИХРИСТОВ - После има случаи, когато при едно наказание повече любов може да се прояви към един човек, защото това наказание ще му помогне.

ПЕНКА ДАМЯНОВА - Като четох пиесата и като гледах представлението в Димитрово, виждам, че авторът поставя въпроси, които вълнуват и ще вълнуват зрителите. Занимателна е пиесата и все пак не ме убеди в ничия философия на героите, не ме насочи към ничия философия. Наистина до голяма степен се разобличава философията на Пертински и ако той остро се разобличи, не е нужно да го извеждаме по някакъв друг път. За възпитанието на зрителя е важно да се разобличи тази философия. В никакъв случай не съм съгласна пиесата да се поправи по тази линия да се размазват нещата и съм съвършено съгласна с другарката Ганева и по линията на по-богато и аргументирано рисуване на героите и към по-голяма мотивировка на всичко в пиесата. Струва ми се, че има такава опасност, така, както са дадени Теодоси и Ана, у зрителя да остане такова впечатление: че тия хора биха били щастливи, ако не беше излязла на лице любовта на Теодоси с Глафира и тогава зрителят да остане с неправилния извод, че хората ще бъдат спокойни, ако си пазят в тайна измените. А напротив, пиесата трябва да води зрителя към ясни, открити, честни отношения между хората. Авторът споменава, че той си имал своя драма, а Ана, тази умна жена, излиза, че сега вижда Теодоси в тази светлина. Струва ми се, че ако тя е достатъчно умна, с достатъчно усет към хората, не би било достатъчно само това разкриване пред нея, за да може да предприеме една или друга стъпка. И смятам, че по тази линия трябва да се работи и по линията на Ана и Тео-

едваждоси. Защото някои зрители ще си кажат така: Ана си беше щастлива, Глафира кипи в творчество, тази любов с Теодоси има творчески резултати, сигурно и Теодоси е с по-голяма приятност в работата и в последна сметка разкриването на изневярата наврежда на всички.

ДИМИТЪР ДИМОВЧ- Да, разбирам, трябва Теодоси и Ана, независимо от това дали изневярата ще се изяви, да чувстват, че има нещо нередно.

ВЕСЕЛИНА ГАНЕВА - И сигурно първа Ана ще го почувства.

ПЕНКА ДАМЯНОВА - Не ме смущава това, че Велизар за дадения момент е излъган, но разбира се тук авторът може да помисли. Аз, другарю Гуляшки, не съм съгласна, че нашите поети не са мислещи.

ВЕСЕЛИНА ГАНЕВА - Темата за дружбата, както казва другарят Гуляшки, на мен много ми се иска да прозвучи на по-централно място, защото ми се срува, че е малко прикачена. Става дума за мястото на тази тема в цялото произведение.

ПЕНКА ДАМЯНОВА - От изказванията на някои другари излиза, че те отделят тези неща и темата на дружбата остава по-настрана от любовта. А тук основното е в същността на любовта.

ДИМИТЪР ДИМОВ - Моят замисъл е биенето на недостатъците, преживелиците от миналото и затова Глафира и Петрински са най-ярки. Сега тази тема за дружбата е тясно преплетена, но не знам дали може да се постави на най-преден план.

ФИЛИП ФИЛИПОВ - Да доминира с оглед на нашите позиции.

ЛЮБОМИР ТЕНЕВ - Защото ярко се декларира тази дружба сега, а не се вижда.

СЕВЕЛИНА ГЪОРОВА - Един въпрос ако мога да задам на автора, който въпрос много ме вълнува. Комунистът се казва Теодоси Миროнов, това име е като героите на Елин Пелин в "Под манастирската лоза", тя се казва Глафира, той Велизар, че дори адвокатът Спири-

дон. Смятам, че нищо няма да коства на другаря Димов да помисли върху тези неща и да сложи по-български имена на героите. Защо ще се нарича Миронов такъв човек, който намира такива нравствени сили в себе си?

АНДРЕЙ ГУЛЯШКИ - Велизар е добро име.

ДИМИТЪР ДИМОВ - Аз ви благодаря за изказаните мнения. Напълно съм съгласен с повечето от възраженията, които направихте и за образите на Ана и Теодоси и др., също за Велизар. Там, където може, ще се помъча да направя по-силна тяхната философия, по-богата тяхната душевност - да бъде адекватна на душевността на Глафира и Харалампи. Образите на Ана и Теодоси ще се помъча да преработя основно. Колкото се касае до другите бележки, които тук се казаха, те са стенографирани и аз ще имам възможност да мисля върху тях. Много от тях ще възприема за изясняване на взаимоотношенията, за дружбата, да се внесе известна топлина в отношението на Мария към Харалампи. Ще помисля и върху това, което каза другарката Дамянова, че зрителят не бива да остава с впечатлението, че ако тези факти не се бяха случили, всички щяха да си живеят щастливо, а още в самото начало да се чувства, че има нещо нередно, което още преди да се разкрие изневярата тормози живота им, че изневярата е нетърпима и трябва да се изкорени, независимо от това остава ли или не остава скрита. Това ще стане чрез преработване образите на Ана и Теодоси.

Също така финалът на пиесата ще бъде такъв, че Харалампи и неговата цинична философия да бъдат ликвидирани без остатък. Накрая не трябва да оставим тоя дъвет на Ана, а ще го махнем. Той ще бъде просто ликвидирал по отношение на своя морал. Значи тези възражения приемам. И друго нещо: след като обещах, че ще направя тези промени и вие ще трябва да стоите зад мен, след като ги направя, за да не стане така, че да се откажа окончателно от драматургията.

ВЕСЕЛИНА ГАНЕВА - Обикновено тези неща се забравят. А ние с вас не сме стигали до скандали, вероятно защото характерите ни са такива, но с други автори до бой сме стигали, а после всичко това остава в първата част, която се забравя. На мен напротив ми се струва, че до сега всичко върви много леко.

ДИМИТЪР ДИМОВ - Ще помисля и за някакво събитие.

ЛЮБОМИР ТЕНЕВ - Да, защото повечето декларации минават незабелязани от зрителя, докато поведението остава. Разбира се трябва да се запази стилът на пиесата.

ФИЛИП ФИЛИПОВ - На днешното съвещание се събраха ръководителят на ~~Литературното бюро Александър Хаджихристов~~ ^{Литературното бюро Александър Хаджихристов}, другарката Гьорова, която отблизо се занимава с пиесата, беше поканена и присъства, и другарката Дамянова, и Секретаря на Съюза на българските писатели Андрей Гуляшки, което говори за една по-тясна връзка между писателския съюз и Националния театър, а това значи, че нашата работа е съвместна, задружна. Само такива съвместни усилия при работата над българските пиеси може да доведе до добър край. Поканени са и авторът и режисьорът, както и професорите Любомир Тенев и Пенчо Пенев - главен редактор на сп. "Театър" - като консултанти, които да ни помогнат, тъй като при това познават отблизо работата на другаря Димов, както в старата, така и в новата му пиеса и взеха участие както по отделно в разговори с нас за сегашната му пиеса, така и на днешното съвещание, на което се стигна до разговори, около които почти всички се обединиха. Основният въпрос е за образите на Ана и Теодоси, които трябва да бъдат равностойни на отрицателните образи - Глафира и Петрински.

Също така в последното действие да се намери събитие, което да даде възможност да се промени поведението на героите. Авторът също е склонен да поправи пиесата; както го съветват и другарката Дамянова и Ганева, Тенев, които пожелаха в края на пиесата образът на Петрински да стане по-близо до първия вариант на пиесата

отколкото до поправки. Не, че "вратите се затварят" за Петрински, но че той трябва да извърви един път вероятно след падане на завесата, за да бъде приет от тези хора.

Също така се пожела темата за дружбата да бъде уплътнена там, където е възможно, повече сгрята от топлота и взаимност.

След като всички тези бележки авторът вземе под внимание, вярвам ще пристъпи към изграждането на сценичен вариант, по който ние ще осъществим пиесата на нашата сцена. Ние - и ръководството на театъра, и членовете на Литературното бюро - сме много доволни от това съвещание. То е една крачка напред в нашата работа. Авторът е един от нашите значителни майстори, който бесежда, разменя мисли с участващите на това съвещание, вижда кое кореспондира с неговите мисли и след това последно съвещание, след като режисьорът дойде и каже: ето вече готовия сценичен вариант на другаря Димов и щом и театърът е в такова положение, че разпределените актьори са свободни, веднага може да пристъпим към работа за осъществяване на постановката. Ние сме задължени да направим хубав спектакъл по пиесата на другаря Димов, която е втора негова пиеса. Защото в никакъв случай не бива да допуснем да кажат: първата му пиеса беше по-добра. Разбира се трябва да отбележа, че връзката между автора и режисьора трябва да продължи.

ПРЕДСЕДАТЕЛ:

/Ф. Филипов/

ПРОТОКОЛЧИК:

/Л. Георгиева/

Уважаеми другарю Димов,

Изпращам Ви бележки за ония поправки, които според мен би трябвало да се нанесат преди започване на репетициите и които се отнасят до някои образи, отношения и проблеми в пиесата. Те не засягат главната тема, а само целят по-ясното и изясняване.

1. Петрински не бива да бъде оправдан. В целия ход на пиесата този герой се явява носител на морала на стария свят. Той е армият рязрушител на живота в пиесата, той нанася рани в душите на няколко от героите и това най-ясно е показано чрез съдбата на Глафира. Затова неговото възкресяване във финала от комунистката Ана е съвсем неприемливо. Необходимо е също Велизар и Теодоси да му се противопоставят и поне в един два момента да удържат победа над неговата ясзветност и остроумие.

2. Влизането на Ана в първо действие трябва да се почувства. Тя трябва да донесе своя тема, свое богатство като човек, свое отношение към заварените и произтичащите по-нататък събития. За сега тя просто присъства на разговора с Глафира.

3. Ситуацията, в която попада Велизар в първо действие е несполучлива. Точно в тоя момент той, излъганият съпруг, говори за вярата си в човека. Велизар трябва да бъде освободен от това неловко положение, за да могат мислите му да се възприемат без сниходителен смях.

4. На стр. 45 Ана разбира, че мъжът и и е изневерил. Затова съвсем излишна е нейната реплика "Значи всичко между нас е свършено!", която само дава повод за остроумието на Петрински.

5. Общото впечатление ъ от тримата Ви положителни герои не е много благоприятно. Сякаш лишени от качества в настоящия момент, те непрекъснато трябва да се обръщат към миналото, за да доказват своята правота. Несамостоятелни, те проявяват енергия

само под влияние на отрицателните герои. Необходимо е Теодоси, Ана и Велизар да бъдат кратки, действени и логични.

6. Поведението на Ана на стр. 61-62 е нелогично, обидно за самата нея. Освен това е необходимо осъзнаването на грешката от Теодоси да стане централен момент в III действие. Вие раздво- вате своето внимание между драмата на Глафира и заблудата на Теодоси. Всъщност историята на Глафира е драма на стария свят. Новият, съвременният момент във Вашата тема е заблудата на ко- муниста Теодоси. Затова у него трябва психологически убедително да съзрее съзнанието за грешките му и изводите, които той си прави от тях.

С другарски поздрав:

/В. Ганева/

Тези два документа се притежат от отрица- телите, които се намират в архива на музей "Дим. Зи- лов" - София. За тяхната достоверност се на- мислям. Подготвящата се колекция също от Дим. Зилов е молив.

22.VI.1998г.
София

З. Иванова
(бивш директор на
музей "Дим. Зилов")